

INTERAKTIVNA KNJIGA O SIGURNOSTI NA INTERNETU

VODIČ ZA NASTAVNIKE

PREGLED

Želimo vam zahvaliti što ćete u vašoj učionici izvesti ove vježbe o sigurnosti na internetu!

Ovaj priručnik sadrži preporuke i resurse za izvođenje vježbi o sigurnosti na internetu u vašoj učionici, a namijenjen je djeci uzrasta od 9 do 12 godina. Cilj je ovih aktivnosti podstaknuti učenike i učitelje na razgovor o sigurnosti na internetu i načinu rješavanja mogućih problema.

Slobodno možete prilagoditi ove aktivnosti potrebama djece s kojom radite.

Ukoliko želite, bilo bi nam drago da nam pošaljete povratne informacije o vježbama putem obrasca za povratne informacije od učitelja, a koji se nalazi na kraju priručnika

Nadamo se da ćete uživati u korištenju ovog materijala!

KAZALO

PREGLED	2		
KRATAK PRIKAZ VJEŽBI	4		
UPOZNAJ SE SA SVOJIM PRAVIMA - NAPUTCI	5		
• Uvod	5		
• Vježba 1: Prava naspram željama	5		
• Vježba 2: Najvažnija 3 prava	6		
UPOZNAJTE SE SA SVOJIM PRAVIMA -			
RJEŠENJA	7		
• Vježba 1: Prava naspram željama	7		
• Vježba 2: Najvažnija 3 prava	8		
POD BUDNIM OKOM - NAPUTCI	9		
• Uvod	9		
• Vježba 3: Dijeljenje	9		
• Vježba 4: Savjet	10		
POD BUDNIM OKOM - RJEŠENJA	11		
• Vježba 3: Dijeljenje	11		
• Vježba 4: Savjet	11		
ISTINA ILI LAŽ? - NAPUTCI	12		
• Uvod	12		
• Vježba 5: Povjerenje	12		
ISTINA ILI LAŽ? - RJEŠENJA	13		
• Vježba 5: Povjerenje	13		
BUDITE FINI - NAPUTCI	14		
• Uvod	14		
• Vježba 6: Poruke	14		
• Vježba 7: Blokiranje	15		
BUDITE FINI - RJEŠENJE	16		
• Vježba 6: Poruke	16		
• Vježba 7: Blokiranje	16		
POMOĆ! - NAPUTCI	17		
• Uvod	17		
• Vježba 8: Odgovor	17		
• Vježba 9: Potpora	18		
POMOĆ! - RJEŠENJA	19		
• Vježba 8: Odgovor	19		
• Vježba 9: Potpora	20		
OPASNOST? - NAPUTCI	21		
• Uvod	21		
• Vježba 10: Upozorenje	21		
• Vježba 11: Zaštita	22		
OPASNOST? - RJEŠENJA	23		
• Vježba 10: Upozorenje	23		
• Vježba 11: Zaštita	23		
ANTI-VIRUS - NAPUTCI	25		
• Uvod	25		
• Vježba 12: Štitovi	25		
ANTI-VIRUS - RJEŠENJA	26		
• Vježba 12: Štitovi	26		
POVRATNE INFORMACIJE OD UČITELJA	27		
• Naziv aktivnosti	27		
• Zapažanja	27		

KRATAK PRIKAZ VJEŽBI

MODUL	VJEŽBE	TEMA	PRIBOR	VRIJEME
Upoznaj se sa svojim pravima	Prava naspram željama Najvažnija 3 prava	Prava djece i digitalna tehnologija	- Tiskani materijal iz radne sveske - UNCRC prilagođen djeci (radna knjiga) - Kemijska ili drvena olovka	1 sat
Pod budnim okom	Dijeljenje Savjet	- Privatnost na internetu - Dijeljenje osobnih informacija	- Tiskani materijal iz radne knjige - Kemijska ili drvena olovka	1 sat i 15 min
Istina ili Laž?	Povjerenje	Pronalaženje pouzdanih izvora na internetu	- Tiskani materijal iz radne sveske - Snimci ekrana web-stranica (radna knjiga) - Kemijska ili drvena olovka	40 min
Budite fini	Poruke Blokiranje	- Lijepo ponašanje na internetu - Blokiranje neprimjerenog ponašanja	- Tiskani materijal iz radne knjige - Kemijska ili drvena olovka	1 sat i 15 min
Pomoć!	Odgovor Potpora	- Odgovaranje na sajber maltretiranje - Potpora u suočavanju s rizicima na internetu	- Odštampani materijal iz radne knjige - Hemijska ili drvena olovka	1 sat i 15 min
Opasnost	Upozorenje Zaštita	Rizici i opasnosti na internetu	- Tiskani materijal iz radne knjige - Kemijska ili drvena olovka	1 sat i 30 min
Anti-virus	Štitovi	Zaštita kompjutera/ mo-bilnog telefona od virusa	- Tiskani materijal iz radne knjige - Kemijska ili drvena olovka	30 min

UPOZNAJTE SE SA SVOJIM PRAVIMA -- NAPUTCI

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT

CILJEVI: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Razlikuju prava i želje
- Misle na svoja prava u digitalnom okruženju
- Utvrde na koja prava utječe digitalna tehnologija

LIVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Predstavite Konvenciju o pravima djeteta svojoj skupini. Objasnite pozadinu Konvencije, zašto su prava važna i kako digitalna tehnologija može utjecati na dječja prava.

VJEŽBA 1: PRAVA NASPRAM ŽELJAMA

VRIJEME: 20 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

Smjernice (15 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da pogledaju slike i pročitaju naljepnice ispod svake slike
- Da ispod slike napišu da li ona predstavlja pravo ili želju

RADNI LIST: PRAVA NASPRAM ŽELJAMA

PRIBOR: KEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za razgovor (5 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Koja je razlika između prava i želja?
- Je li korištenje digitalne tehnologije pravo ili želja?
- Možete li se sjetiti barem dva prava koja imate na internetu?

VJEŽBA 2: NAJVAŽNIJA 3 PRAVA

VRIJEME: 35 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

RADNI LIST: NAJVAŽNIJA 3 PRAVA

PRIBOR: KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA PRILAGOĐENA DJECI, KEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Smjernice (25 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da pročitaju listu prava iz Konvencije o pravima djeteta
- Da napišu tri prava za koja smatraju da su najvažnija u ovom digitalnom dobu

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Koja su prema vašem mišljenju najvažnija prava u svijetu u kojem ima mnogo digitalne tehnologije?
- Na koja prava digitalna tehnologija najviše utječe?
- Je li digitalna tehnologija dobra ili loša za naša prava?

UPOZNAJTE SE SA SVOJIM PRAVIMA -- RJEŠENJA

VJEŽBA 1: PRAVA NASPRAM ŽELJAMA

PRAVA:

- Zaštita od diskriminacije - Članak 2: Sva djeca imaju prava utvrđena Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, bez obzira na rasu, spol, jezik, vjeroispovijest, etničku pripadnost ili invaliditet.
- Obrazovanje - Članci 28. i 29: Svako dijete ima pravo na obrazovanje koje bi trebalo pomoći u razvoju djetetove osobnosti, talenata, kao i mentalnih i tjelesnih sposobnosti.
- Igra - Članak 31: Svako dijete ima pravo na odmor, igru i sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnosti.
- Pristojan dom - Članak 27: Svako dijete ima pravo na pristojan životni standard koji će mu omogućiti rast i razvoj.
- Sloboda njegovanja vlastite kulture, jezika i uvjerenja - Članak 30: Dijete koje pripada manjinama ima pravo uživati u svojoj kulturi, vjeroispovijesti i jeziku.
- Korištenje kompjutera radi traženja informacija ** - Članak 13: Svako dijete ima pravo dobiti informacije i izraziti svoje mišljenje.
- Čist zrak - Članak 24: Svako dijete ima pravo na najvišu moguću razinu zdravlja i zdravstvene njege, što uključuje hranjivu prehranu, čistu vodu i nezagađen okoliš.
- Hranjiva prehrana - Članak 24: Svako dijete ima pravo na najbolju moguću razinu zdravlja i zdravstvene njege, što uključuje hranjivu prehranu, čistu vodu i nezagađen okoliš.
- Zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja - Članak 19: Država mora učiniti sve kako bi zaštitila djecu od nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja, nemarnog postupanja ili iskorištavanja.
- Gledanje televizora radi odmora** - Članak 31: Svako dijete ima pravo na odmor, igru i sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnosti.
- Medicinska njega kada vam je potrebna - Članci 24. i 25: Svako dijete ima pravo na najbolju moguću razinu zdravlja i zdravstvenu njegu, a dijete koja je izmješteno iz svoje kuće ima pravo na redovitu provjeru njege koja mu se pruža.
- Mogućnost da izrazite svoje mišljenje i budete saslušani - Članak 12: Svako dijete ima pravo izražavanja osobnih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, gdje te stavove treba uvažavati.

Želje:

- Tvoja vlastita soba - Iako sva djeca imaju pravo na odgovarajući životni standard, UNCRC ne obuhvaća pravo djeteta na vlastitu sobu. Mnoga djeca dijele sobu sa svojom braćom i sestrama, roditeljima ili drugim članovima obitelji. Sve dok je takva soba sigurna, čista i omogućava im rast i razvoj, ona se smatra dovoljnom.
- Brza hrana - Iako mnoga djeca vole brzu hranu, ona se često ne smatra hranjivom prehranom i ne potpada pod pravo na zdravlje (članak 24.)
- Džeparac koji trošite kako želite - Djeca i njihove obitelji moraju imati dovoljno novca kako bi zadovoljili svoje temeljne potrebe, ali novac koji se može potrošiti na sve što poželite nije pravo već želja..
- Putovanja tijekom raspusta- Iako djeca imaju pravo na odmor i igru (članak 31.), putovanja tijekom raspusta se ne smatraju temeljnom potrebom i samim tim nisu ni pravo.
- Najnovija moda - djeca imaju pravo na odjeću prema članku 27. (pravo na primjeren životni standard). Ali mimo toga, moderna odjeća ne smatra se temeljnom potrebom i zato predstavlja želju, a ne pravo.

Pravo ili želja:

- Slanje poruka putem mobilnog telefona ** - Ovo ovisi o svrsi slanja poruka. Osoba možda šalje poruke kako bi ostvarila svoja prava, kao što su dobijanje informacija ili izražavanje osobnog mišljenja. Međutim, ako se poruke šalju u druge svrhe, poput zlostavljanja drugih osoba, to se ne smatra pravom.

** Iako se posjedovanje ili korištenje same digitalne tehnologije ne smatra 'pravom', djeca i mladi sve više koriste ove uređaje kako bi ostvarili svoja prava. Primjerice, mogu ih koristiti za učenje, traženje informacija, odmor i igru ili izražavanje svojih stavova. Digitalne tehnologije se stoga mogu smatrati načinom na koji djeca ostvaruju svoja prava.

VJEŽBA 2: NAJVAŽNIJA 3 PRAVA

Nema točnih odgovora u ovoj aktivnosti. Djeca bi trebala razmisliti o tome što mogu slobodno raditi na internetu (primjerice, izraziti svoje mišljenje ili sudjelovati u obrazovnim aktivnostima) i od čega bi trebali biti zaštićeni na internetu (primjerice, narušavanje privatnosti, zlostavljanje, diskriminacija itd.).

POD BUDNIM OKOM - NAPUTCI

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT I 15 MIN

CILJEVI: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Razviju svijest o pitanju privatnosti na internetu
- Odluče koje osobne podatke je sigurno dijeliti i s kim
- Shvate neke od posljedica dijeljenja osobnih podataka na internetu

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Održite kratku diskusiju sa skupinom o tome što za njih znači privatnost i objasnite neke probleme koji se odnose na privatnost na internetu.

VJEŽBA 3: DIJELJENJE

VRIJEME: 30 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

Smjernice (20 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da zaokruže one za koje misle da mogu vidjeti njihove informacije i aktivnosti - postove na društvenim mrežama, osobne podatke, lokaciju, povijest pretraživanja - na internetu.
- Ukoliko netko nedostaje, neka se upiše u predviđeni prostor.

RADNI LIST: DIJELJENJE

PRIBOR: KEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Tko može vidjeti ono što kažete, radite i objavljujete na mreži? Samo vaši prijatelji ili stranci također?
- Koristite li postavke privatnosti na internetu kako biste kontrolirali tko može vidjeti vaše podatke?
- Kada se prijavite na web-stranicu, znate li tko vidi vaše podatke koje ste upisali?

VJEŽBA 4: SAVJET

VRIJEME: 40 MINUTA

NAČINA RADA: MANJE SKUPINE

Smjernice (30 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da pročitaju što su drugi mladi ljudi rekli o svojoj sigurnosti i privatnosti na internetu
- Da u kockice upišu slažu li se s tim tvrdnjama, odnosno zašto se slažu i zašto ne
- Da osjenče onaj broj zvijezda koji će pokazati u kojoj mjeri se slažu s određenom tvrdnjom. 1 osjenčena zvjezdica nije puno, a 4 zvjezdice je puno.

RADNI LIST: SAVJET

PRIBOR: KEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Je li sigurno dijeliti osobne informacije na mreži (poput svog punog imena, adrese, telefonskog broja ili fotografija)?
- S kime biste mogli provjeriti je li sigurno dijeliti ove informacije?

POD BUDNIM OKOM - RJEŠENJA

VJEŽBA 3: DIJELJENJE

U ovoj aktivnosti djeca bi trebala razmisliti o tome smatra li se svaka vrsta informacija osjetljivom i što te informacije potencijalno otkrivaju o nama ili našem identitetu. Podsjetite ih da nakon što se informacije podijele na internetu, nije ih jednostavno promijeniti ili ukloniti.

Potaknite djecu da razmisle o tome kako bi svaka osoba, s kojom dijele svoje podatke, mogla iskoristiti te podatke i što bi s njima mogla učiniti. Djeca bi dobro trebala razmisliti o tome bi li stranci, tehnološke kompanije, vlade i tvrtke trebali biti u mogućnosti pristupiti vrstama podataka koje su ovdje navedene.

VJEŽBA 4: SAVJET

„Uključio sam sve postavke privatnosti i sigurnosti, tako da se zapravo ne brinem za svoje podatke.“

Sposobnost aktiviranja postavki privatnosti i sigurnosti važna je vještina digitalne pismenosti. Međutim, ove postavke nisu uvijek 100% učinkovite u zaštiti podataka, stoga se djeca ne bi trebala oslanjati samo na ove postavke kako bi se zaštitili. Potaknite djecu da razmisle je li moguć pristup njihovim podacima na druge načine (npr. od strane kompanija, ili putem web-stranica na koje se prijavljuju) te kako se ti podatci mogu iskoristiti (npr. za reklamiranje).

„Zaista sam zabrinut zbog hakera koji mogu provaliti u sustav za pohranjivanje podataka i iskoristiti moje podatke.“

Ponekad hakeri pristupaju sustavu za pohranjivanje podataka i mogu otkriti osobne podatke koji su tamo sačuvani. Iako su šanse da vam se to dogodi relativno male, važno je imati na umu da sve informacije koje dijelite na web-stranicama ili s kompanijama na internetu ne moraju uvijek biti u potpunosti zaštićene.

„Ne smeta mi podijeliti svoje pravo ime i adresu kada se prijavim na neku web-stranicu. Oni ionako ne mogu ništa učiniti s tim.“

Ime i adresa su osjetljivi osobni podatci. Ne znamo uvijek kako će web-stranice iskoristiti naše osobne podatke niti s kim će ih podijeliti. Važno je pročitati uvjete i odredbe kako biste saznali pravila te web-stranice po pitanju osobnih podataka. Također postoji vjerojatnoća kako bi sigurnost web-stranice mogla biti narušena i vaši osobni podatci javno izloženi.

ISTINA ILI LAŽ -- NAPUTCI

UKUPNO VRIJEME: 40 MIN

Ciljevi: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Imaju na umu da se ne može sa sigurnošću vjerovati svim informacijama s interneta
- Shvate na koji način mogu provjeriti jesu li informacije s interneta istinite ili lažne

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Ne možete vjerovati svemu što pročitate na internetu. U ovoj ćemo aktivnosti razmisliti o tome kako možemo znati trebamo li vjerovati informacijama s različitih web-stranica. Postoje li stvari na koje trebate obratiti pozornost, a koje će vam ukazati na to jesu li podatci ili web-stranica pouzdani ili ne?

VJEŽBA 5: POVJERENJE

VRIJEME: 35 MIN

NAČIN RADA: MANJE SKUPINE

Smjernice (25 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da pogledaju snimke ekrana četiri web-stranice. Porazgovarajte u skupini o tome misle li da su informacije sa svake od ovih web-stranica pouzdane
- Da u tablici napišu o kojoj se vrsti web-stranice radi (u pitanju može biti web-stranica sveučilišta, web-stranica s novostima ili ona koja služi za zabavu)
- Da pored toga napišu misle li da je ta web-stranica pouzdana, zašto jeste ili zašto nije

RADNI LIST: POVJERENJE

PRIBOR: TISKANI MATERIJAL IZ RADNE KNJIGE, KEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Ako smatrate da su informacije s nekih od ovih web-stranica pouzdane, na temelju čega ste to zaključili? Što vam točno pokazuje da možete vjerovati toj web-stranici?
- Ako smatrate da podatci nisu pouzdani - kako ste to zaključili?
- Kako možete provjeriti jesu li podatci koje nađete na internetu istiniti ili ne?

ISTINA ILI LAŽ -- RJEŠENJA

VJEŽBA 5: POVJERENJE

Ovdje je važno ohrabriti djecu da kritički razmišljaju o web-stranicama koje posjećuju na internetu i shvatiti da nije sve ono što se kaže na internetu uistinu onakvo kako se tvrdi da jeste - čak i ako stranica sadrži službeni logo.

UNICEF: Ovo je web-stranica globalne organizacije (UNICEF).

Ova bi se web-stranica mogla činiti pouzdanom jer sadrži službeni logo, a vjerojatno je već poznata nekoj djeci. Naslovi poput „Donirajte“, „Priključite se“, „Naš rad“ itd. karakteristični su za humanitarnu organizaciju.

Wikipedia: Ovo je internet stranica slobodne enciklopedije. Wikipedia je poznata po tome što je otvoren izvor i omogućuje korisnicima interneta da uređuju unose.

Mnogi ljudi vjeruju Wikipediji i oslanjaju se na njezine informacije. Međutim, kako je riječ o otvorenom izvoru, gdje korisnici mogu upisivati i uređivati unose, treba biti kritičan prema informacijama koje pročitate na ovoj web-stranici.

The Betoota Advocate: Ovo je satirična web-stranica s vijestima.

Ova web-stranica ne nudi pouzdane informacije jer joj je namjera pružiti zabavu. Naslov „Čovjek koji sakuplja opalo lišće napokon dobija bazen“ jeste humorističan, što ukazuje na to da ova web-stranica nije web-stranica s ozbiljnim vijestima.

WebMD: Ovo je web-stranica koja nudi informacije o zdravlju.

Ova se web-stranica može činiti pouzdanom jer je ona popularna stranica koja govori o zdravlju. Međutim, podatci s ovakvih web-stranica nisu uvijek pouzdani i ne preporučuje se da ih korisnici koriste za dijagnozu vlastitih zdravstvenih problema.

BUDITE FINI --NAPUTCI

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT I 15 MIN

Ciljevi: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Razviju svijest o pravilnom ponašanju na internetu
- Shvate kada može biti primjereno blokirati loše ponašanje na internetu

LIVOD

VRIJEME 5 MIN

Recite skupini da iznesu neke primjere kako se trebamo ponašati prema drugima. Ponašaju li se ljudi nekada loše jedni prema drugima na društvenim mrežama? Što ćete uraditi ako vam netko kaže ili učini nešto loše na društvenim mrežama?

VJEŽBA 6: PORUKE

VRIJEME 30 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

RADNI LIST: PORUKE

PRIBOR: KEMIJSKA ILI DRVENA OLOVKA

Smjernice (25 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da u predviđenom prostoru napišu tekstualnu poruku prijatelju u kojoj će mu navesti kako se mladi trebaju ponašati jedni prema drugima na društvenim mrežama.
- Da razmisle o određenim modelima ponašanja i o onome što nikada ne bi smjeli raditi drugima

Pitanja za diskusiju (5 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Kako se mladi trebaju ponašati jedni prema drugima na društvenim mrežama?
- Trebamo li, dok smo na internetu, druge tretirati na isti način kao što to radimo i kada nismo na internetu? Ima li tu neke razlike?
- Znači li anonimnost ili činjenica da ne poznajemo osobe s kojima komuniciramo putem društvenih mreža da naše ponašanje na internetu može biti drukčije?

VJEŽBA 7: BLOKIRANJE

VRIJEME: 40 MINUTA

NAČIN RADA: MANJE SKUPINE

Smjernice (30 min)

Recite djeci:

Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista

- Da pročitaju svaku od priča koje opisuju što su pojedine osobe radile na internetu. „Biste li ih blokirali“?
- Da zaokruže zaključani katanac ispod priče ukoliko bi tu osobu blokirali
- Ako ne bi blokirali tu osobu, neka ostave krug praznim
- Da ispod napišu zašto bi blokirali tu osobu ili zašto ne bi

RADNI LIST: BLOKIRANJE

PRIBOR: KEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Jeste li ikada ranije blokirali nekog na mreži? Ako jeste, zašto ste ga blokirali?
- Ako niste sigurni trebate li nekog blokirati, koga biste mogli pitati?
- Kada je pametno nekoga blokirati? Možete li se sjetiti nekih drugih situacija ili razloga zbog kojih biste nekoga željeli blokirati?

BUDITE FINI -- RJEŠENJA

VJEŽBA 6: PORUKE

Nema točnog odgovora za ovu aktivnost. Podstaknite djecu da razmisle o tome kako bismo se trebali ponašati prema drugima kada nismo na internetu i odnose li se ta ista pravila i na internet. Zamolite ih da razmisle koja su ponašanja prihvatljiva i kako bi oni htjeli da ih se tretira. Neki bi primjeri mogli obuhvatiti - poštivanje tuđeg mišljenja, izbjegavanje diskriminirajućeg ili uvredljivog jezika, kao i maltretiranja drugih osoba.

VJEŽBA 7: BLOKIRANJE

Vaš drug iz razreda:

Blokiranjem ove osobe onemogućit ćete ga da vam šalje zlonamjerne poruke. Također biste trebali razmisliti da porazgovarate s učiteljem ili roditeljem o tome što vam se dešava jer bi vam oni mogli pomoći da riješite problem izvan mreže ili da tu osobu prijavite web-stranici te društvene mreže.

Vaš najbolji prijatelj:

Vaš najbolji prijatelj možda nije namjerno želio povrijediti vaša osjećanja, posebice ako je to prvi put da vam je tako nešto rekao. Umjesto da ga blokirate, mogli biste s njim obaviti privatni chat ili osobno porazgovarati o tome kako se osjećate.

Stranac:

Prihvatanje zahtjeva za prijateljstvo od nekog nepoznatog može biti opasno. Prije nego što prihvatite takav zahtjev, mogli biste prvo provjeriti poznajete li eventualno tu osobu. Ako je ne poznajete, trebali biste je blokirati.

Vaša mama:

Vaša mama vam želi samo najbolje. Umjesto da je blokirate, pokušajte razgovarati s njom, recite joj da vam nije ugodno što vaše slike kad ste bili beba budu na mreži i zamolite je da ih skine.

Netko s kime ste bili na chatu:

Zahtjeve za slanje nepristojnih fotografija trebate tretirati oprezno, posebice ako zahtjev dolazi od nekoga koga ne poznajete dobro ili mu ne vjerujete. Ako ne poznajete tu osobu, trebali biste je blokirati. Ako je poznajete, mogli biste joj reći da se ne osjećate prijatno i da ne želite dijeliti takvu vrstu fotografija. Preporučuje se da se djeca obrate odrasloj osobi od povjerenja koja im može pomoći riješiti takvu situaciju.

Netko iz vaše škole:

Ako je to neka osoba koju poznajete i kojoj vjerujete, možete joj reći kako ne želite da vam šalje videozapise nasilja. Ukoliko je video poslan s ciljem da vam se zaprijeti, da vas se uplaši ili zlostavlja, blokirajte tu osobu.

POMOĆ! -- INSTRUKCIJE

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT I 15 MIN

CILJEVI: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Razmisle o tome kako različite osobe mogu odgovoriti na cyber maltretiranje
- Identificiraju osobe i organizacije koje im mogu pružiti potporu ukoliko im se nešto loše desi na internetu

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Ponekad možemo biti svjedoci zlostavljanja drugih na internetu. Ponekad se i nama mogu desiti loše stvari dok smo na internetu. Kako možemo reagirati na ovakve situacije? Postoje li ljudi ili mjesta gdje bismo se mogli obratiti za pomoć ukoliko se nešto tako dogodi?

VJEŽBA 8: ODGOVOR

VRIJEME: 40 MINUTA

NAČIN RADA: MANJE SKUPINE

RADNI LIST: ODGOVOR

PRIBOR: KEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Smjernice (30 min)

Recite djeci da:

- Napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Zamisle da nekog zlostavljaju na društvenoj mreži. U vašoj skupini porazgovarajte s djecom o tome kako bi oni reagirali da ih se zlostavlja na mreži, ili ukoliko bi vidjeli da nekog drugog zlostavljaju
- Neka u svakoj od kockica napišu što bi te osobe mogle uraditi da riješe situaciju.

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Je li vas netko nekada zlostavljao putem interneta? Ili ste možda svjedočili tome kako nekog drugog zlostavljaju? Što ste poduzeli po tom pitanju?
- Imaju li različiti ljudi različite odgovornosti u zaustavljanju zlostavljanja?

VJEŽBA 9: POTPORA

VRIJEME: 30 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

Smjernice (20 min)

Zamolite djecu sljedeće:

- Napišite svoje ime u vrhu radnog lista
- Ako se nešto loše desi dok ste na internetu, kome se možete obratiti za pomoć?
- S lijeve strane napišite sve ljude za koje znate da im se možete obratiti za pomoć ukoliko se nešto loše počne dešavati na internetu. Napišite kako bi vam te osobe mogle pomoći.
- Razmislite i s desne strane napišite sve web-stranice ili organizacije za koje znate da biste im se mogli obratiti za pomoć. Na koji način mogu pomoći?
- U redu je ako se ne možete sjetiti niti jedne! U tom slučaju samo napišite da ne znate.

RADNI LIST: POTPORA

PRIBOR: KEMIJSKA ILI DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, diskutirajte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Ako se na internetu dogodi nešto što vas uznemirava ili zabrinjava, kome biste se mogli obratiti za pomoć?
- Ako na internetu vidite nešto nepristojno ili zastrašujuće, s kim biste mogli porazgovarati o tome?

POMOĆ!- RJEŠENJA

VJEŽBA 8: ODGOVOR

Osoba koja trpi zlostavljanje

Osoba koja trpi zlostavljanje može poduzeti sljedeće kako bi riješila problem s nasilnikom:

- Povjeriti se odrasloj osobi kojoj vjeruje, poput roditelja ili nastavnika
- Prestati odgovarati na poruke
- Blokirati tu osobu
- Prijaviti osobu putem mehanizama za prijavljivanje društvenih mreža, ili nekoj drugoj cyber organizaciji, poput Povjerenstva
- Snimiti ekran s porukama koje mogu poslužiti kao dokaz
- Kontaktirati liniju za pomoć radi potpore

Prijatelji

Prijatelji imaju odgovornost pomoći jedni drugima. Neki od načina na koje možete pružiti pomoć su sljedeći:

- Pitajte prijatelja je li dobro i treba li mu pomoć
- Pomozite mu da blokira, izbriše ili prijavi nasilnika platformi društvenih mreža ili drugom mehanizmu za prijavljivanje
- Recite nasilniku da prestane i upozorite ga da takvo ponašanje nije u redu
- Pomozite da se snimi ekran s porukama
- Zatražite pomoć od odrasle osobe od povjerenja, ili dajte prijatelju broj linije za pomoć.

Ostali promatrači

Promatrači imaju važnu ulogu u omogućavanju ili sprječavanju nasilničkog ponašanja na mreži. Evo nekih od načina kako oni mogu pomoći:

- Mogu objaviti riječi potpore za osobu koja trpi zlostavljanje
- Mogu reći nasilniku da prestane s tim ponašanjem i upozoriti ga da zlostavljanje nije u redu
- Mogu prijaviti zlostavljanje putem platformi društvenih mreža
- Mogu pomoći da se napravi snimka ekrana s porukama

VJEŽBA 9: POTPORA

Koga vi sve poznajete a da im se možete obratiti za pomoć ukoliko se nešto loše desi na mreži? Što bi te osobe mogle uraditi kako bi vam pomogle?

Djeca u svojoj blizini imaju različite osobe kojima vjeruju i za koje znaju da im mogu pomoći, ukoliko je to potrebno. Neke osobe kojima biste se mogli obratiti su roditelji, učitelji, ravnatelj škole, prijatelji i obiteljski prijatelji.

Ovisno o tome koja je osoba u pitanju, ona bi mogla pomoći tako što će saslušati tvoj problem, pronaći gdje se takav problem može prijaviti, dati savjet, objasniti vam kako se ta osoba može blokirati ili kako se mogu izmijeniti postavke privatnosti/sigurnosti ili intervenirati izvan mreže.

Od kojih web-stranica ili organizacija možete zatražiti pomoć? Što one mogu učiniti?

Mnoge zemlje imaju web-stranice i organizacije kojima djeca mogu prijaviti svoj problem. Platforme društvenih mreža i druge web-stranice obično imaju funkciju koja omogućuje korisnicima anonimno prijavljivanje uvredljivog ili nasilničkog ponašanja. One mogu pomoći da se ukloni sadržaj s njihovih web-stranica ili da se blokira nasilnik.

Povjerenstvo za cyber sigurnost, lokalne linije za pomoć, službe za potporu mladima ili policija također mogu pružiti pomoć, jer raspolažu online mehanizmima za prijavljivanje, pružaju psiho-socijalnu ili emocionalnu potporu, daju preporuke i savjete o rješavanju problema ili istražuju kaznena djela na internetu.

OPASNOST - NAPUTCI

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT I 30 MINUTA

CILJEVI: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Shvate neke od rizika koji postoje na internetu
- Otkriju od koga mogu zatražiti pomoć ako im se nešto desi na internetu
- Počnu razmišljati o tome kako se mogu zaštititi na internetu

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Neke stvari koje radimo dok smo na internetu su sigurne - ali ponekad se može desiti nešto, ili mi sami možemo uraditi nešto što za nas i nije baš najsigurnije. Zamolite skupinu da navedu neke primjere onoga što je sigurno raditi na internetu i onoga što je nesigurno.

VJEŽBA 10: UPOZORENJA

VRIJEME: 35 MINUTA

NAČINA RADA: MANJE SKUPINE

Smjernice: (25 min)

Recite djeci da:

- Napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Pročitaju i izrežu rečenice s prve stranice radnog lista, te da ih zalijepe na skali upozorenja. Neka lijevo zalijepe ono što misle da je veoma sigurno, a desno ono što smatraju nesigurnim.
- Vi možete dodati sve ono što nedostaje, a što je spomenuto u vašem razgovoru sa skupinom, ili ono što smatrate da bi trebalo uvrstiti. Ovo možete dopisati na određenom mjestu na skali, ovisno o tome koliko mislite da je to sigurno ili nesigurno.

RADNI LIST: UPOZORENJA

PRIBOR: KEMIJSKA/DRVENA OLOVKA, ŠKARE, LJEPILO

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Je li ono što vi smatrate sigurnim na internetu isto ono što i vaši roditelji smatraju sigurnim?
- Misle li vaši roditelji ili neke druge odrasle osobe da je nešto od onoga što radite na internetu nesigurno, dok vi mislite suprotno?
- Je li sigurno osobno se sresti s nekim koga ste upoznali na internetu?

VJEŽBA 11: ZAŠTITA

VRIJEME: 50 MINUTA

NAČIN RADA: MANJE SKUPINE

Smjernice (40 minuta)

Recite djeci da:

- Napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Pročitaju priče o djeci i onome što im se desilo na internetu

Za svaku od priča napišu svoje odgovore na pitanje:

Što se desilo ovoj mladoj osobi iz priče?

Od koga bi mogli tražiti pomoć i s kim bi mogli porazgovarati o ovom?

Mislite li da biste se vi mogli nositi s ovom situacijom ukoliko bi se vama isto dogodilo?

Kako biste se mogli zaštititi da vam se ovako nešto nikada ne desi?

RADNI LIST: ZAŠTITA

PRIBOR: KEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Ako odlučite da se osobno sretnete s nekim koga ste upoznali na internetu, što biste mogli uraditi da se zaštitite?
- Ako netko s kim komunicirate putem interneta želi da pričate o bezobraznim stvarima, ili od vas traži da mu pošaljete svoju sliku, što biste trebali učiniti?
- S kim biste mogli porazgovarati ili od koga biste mogli zatražiti pomoć ukoliko vam se na internetu desi nešto zbog čega se osjećate neprijatno ili nesigurno?

OPASNOST? - RJEŠENJA

VJEŽBA 10: UPOZORENJE

Ova je aktivnost osmišljena kako bi se provjerila percepcija djece o rizicima na internetu u cilju pokretanja rasprave. Postoji niz mogućih odgovora, ali su u nastavku navedeni samo neki prijedlozi:

SIGURNO JE:

- Biti na chatu s prijateljima i obitelji
- Koristiti Google pretraživač za školski zadatak
- Dijeliti objave na društvenim mrežama (pod uvjetom da te objave ne sadrže osobne podatke ili neprimjerenje slike)
- Stvarati glazbu, videozapise ili drugi digitalni sadržaj

NESIGURNO JE:

- Dijeliti osjetljive osobne podatke (što uključuje kućnu adresu, podatke o školi itd.)
- Razgovorati s nekim nepoznatim
- Prihvatiti zahtjev za prijateljstvo od nekoga koga ne poznajete
- Sresti se u stvarnom životu s nekim koga ste upoznali na internetu

VJEŽBA 11: ZAŠTITA

Predloženi odgovori za svaki od scenarija uključuju sljedeće:

Jamila:

1. Jamila trpi cyber nasilje.
2. Ona bi to trebala reći odrasloj osobi od povjerenja, prijatelju ili se obratiti liniji za pomoć.
3. Nije primjenjivo.
4. Trebate blokirati ili prijaviti osobu; prestati odgovarati na poruke; uslikati ekran s porukama.

Gino:

1. Gino je ovisnik o internet igricama.
2. Mogao bi razgovarati s roditeljima, prijateljima, drugom odraslom osobom od povjerenja ili kontaktirati liniju za pomoć.
3. Nije primjenjivo.
4. Postavite dnevna vremenska ograničenja za igrice; držite uređaje izvan spavaće sobe; provodite vrijeme radeći druge aktivnosti poput sporta ili druženja s prijateljima.

Zahra:

1. Zahra se na internetu dopisuje sa strancem koji se želi s njom upoznati u stvarnom životu. Ovo bi moglo dovesti do otmice ili drugog nasilja.
2. Mogla bi razgovarati s roditeljima, prijateljima ili se obratiti liniji za pomoć.
3. Nije primjenjivo.
4. Nemojte prihvatati zahtjeve za prijateljstvo od nepoznatih osoba; razgovarajte s odraslom osobom prije nego što odlučite sresti se s nekim s interneta u stvarnom životu.

Max:

1. Maxova mama je postavila Maxovu fotografiju bez njegovog pristanka koju bi drugi mogli iskoristiti da ga maltretiraju, da mu se rugaju ili bi to eventualno moglo imati utjecaj na njegovu budućnost.
2. Max bi trebao razgovarati s mamom i zamoliti je da ukloni fotografije.
3. Nije primjenjivo.
4. Prije objavljivanja fotografije na društvenim mrežama, vi ili neko drugi trebate prvo zatražiti pristanak osobe koja se nalazi na toj fotografiji; nemojte dijeliti osobne podatke ili osjetljive slike putem društvenih mreža.

ANTI-VIRUS- NAPUTCI

UKUPNO VRIJEME: 30 MIN

Ciljevi: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Shvate neke od stvari koje mogu uraditi kako bi zaštitili svoj kompjutor ili uređaj od virusa

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Pitajte skupinu jesu li ikada ranije imali virus na kompjutoru ili telefonu. Kako je virus napao vaš kompjutor? Što se desilo s vašim kompjutorom kada ga je napao virus?

VJEŽBA 12: ŠTITIVI

VRIJEME: 25 MINUTA

NAČIN RADA: MANJE SKUPINE

Smjernice (20 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da napišu do pet stvari koje mogu uraditi kako bi zaštitili kompjutor od virusa
- Da stave kvačicu pored onoga što mogu sami uraditi

Obojite emojie da pokažete koliko dobro ovo funkcionira u zaustavljanju virusa:

Smajlic – funkcionira jako dobro

Neutralno lice - nisam siguran koliko dobro funkcionira

Tužno lice - ne funkcionira dobro

RADNI LIST: ŠTITIVI

PRIBOR: KEMIJSKA/OBIČNA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (5 min)

Nakon što završe s radnim listom, diskutirajte s djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Što možete uraditi da kompjutor zaštitite od virusa?
- Jeste li ikada uradili nešto kako biste spriječili da virus napadne vaš kompjutor?

ANTI-VIRUS -- RJEŠENJA

VJEŽBA 12: ŠTITIVI

Postoji mnogo načina da zaštitite vaš kompjutor od virusa. Ovo su načini:

- Instalirajte antivirusni ili program protiv zloćudnog softvera - ovakvi programi skeniraju i štite vaš kompjutor od virusa, špijunskog softvera ili zloćudnog softvera koji bi mogli oštetiti vaš kompjutor ili ući u vašu elektronsku poštu i datoteke.
- Ažurirajte antivirusni softver - Ažuriranje softvera je važno jer se nove prijetnje pojavljuju svaki dan.
- Koristite vatrozid - vatrozid će zaustaviti viruse koji prenose opasne programe na vaš kompjutor i obavijestit će vas da nešto sumnjivo pokušava pristupiti vašem kompjutoru.
- Koristite jake šifre - Jake šifre trebaju sadržati kombinaciju slova, brojeva i simbola. Što je šifra složenija, to je teže da je drugi probiju.
- Izbjegavajte otvaranje sumnjivih e-mail poruka - ako ne prepoznate pošiljatelja e-mail poruke, ne biste trebali ni otvarati novu poštu.
- Nemojte otvarati linkove ili priloge u e-mail porukama od osoba koje ne poznajete - Linkovi i prilozi u e-mail poruci ponekad mogu sadržati viruse, stoga je bolje ne otvarati ih - pogotovo ako ne poznajete onoga tko vam ih je poslao.
- Nemojte preuzimati sadržaj s web-stranica u koje nemate povjerenja - Preuzimanjem glazbenih ili filmskih datoteka s interneta ponekad možete preuzeti i datoteke koje su opasne za vaš kompjutor.
- Blokirate iskočne prozore - iskočni prozori ponekad mogu sadržati opasne linkove ili informacije. Možete preuzeti bloker iskočnih prozora kako biste zaustavili njihovo pojavljivanje na ekranu.
- Napravite sigurnosnu kopiju podataka s kompjutera - važno je napraviti sigurnosnu kopiju podataka s kompjutera jer u slučaju da ga napadne virus, kompjutor možete vratiti na nedavne postavke

Važno je koristiti kombinaciju svega navedenog. Razgovarajte s djecom o tome koliko učinkovitim smatraju ove taktike zaštite i zašto. Nema točnih odgovora.

POVRATNE INFORMACIJE OD UČITELJA

Kako biste nam pomogli da dodatno usavršimo ovaj materijal, pozivamo vas da podijelite svoja zapažanja o iskustvu izvođenja svake od aktivnosti, uključujući procjenu vremena, jasnoću naputaka (za djecu i učitelje) te dizajn i izgled radnog lista. Ako odlučite to učiniti, vaša zapažanja se mogu poslati e-mailom cop@itu.int

NAZIV AKTIVNOSTI	ZAPAŽANJA
Prava naspram željama	
Najvažnija 3 prava	
Dijeljenje	
Savjet	

Povjerenje	
Poruke	
Blokiranje	
Odgovor	
Potpورا	
Upozorenje	

Zaštita	
Štitovi	

2. S kim ste realizirali aktivnosti (dobna skupina, spol, država)?

3. Jesu li se djeca uspješno uključila u ove aktivnosti?

4. Jesu li aktivnosti bile primjerene dobnoj skupini?

5. Jeste li se osjećali spremnim podučavati ovaj materijal i odgovarati na pitanja djece?

6. Koliko su ovi resursi bili učinkoviti u pokretanju diskusije u učionici ? (Molimo zaokružite)

Uopće nisu bili učinkoviti   Bili su donekle učinkoviti   Bili su veoma učinkoviti   Neutralan odgovor
Molimo, objasnite vaš odgovor

7. Da li biste ove resurse koristili u budućnosti? Zašto/zašto ne?

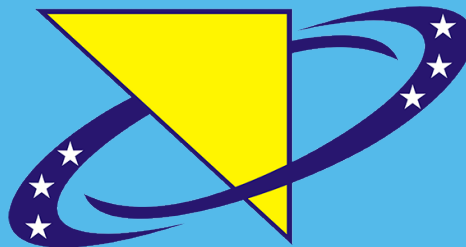
Ovu interaktivnu knjigu izradili su Međunarodna unija za telekomunikacije (ITU) i radna skupina sastavljena od autora koji su dali svoj osobni doprinos, a koji dolaze iz vodećih institucija iz oblasti dječjih prava i zaštite djece u digitalnom okruženju.

Aktivnosti se temelje na onima koje je razvio Young and Resilient Research Center Sveučilišta Western Sydney, uz potporu Fondacije 5Rights, kako bi se olakšala izrada Općih komentara UNCRC-a o pravima djece u digitalnom okruženju.

Ova knjiga ne bi bila moguća da autori i ITU-ov grafički tim nisu uložili dosta svog vremena, ispoljili entuzijazam i veliku predanost.

ITU je zahvalan svim dolje navedenim partnerima koji su izradili ovaj resurs za djecu, poklanjajući svoje dragocjeno vrijeme i stručnost:
Amy Jones i Olivia Solari Yrigoyen (Child Rights Connect), John Carr (ECPAT International) kao i Amanda Third i Lilly Moody (Sveučilište Western Sydney).

www.itu.int/cop

© ITU 2020 some right reserved. This work is licensed to the public through a Creative Commons Attribution-Non-Commercial-Share Alike 3.0 IGO license (CC BY-NC-SA 3.0 IGO). Under the terms of this licence, you may copy, redistribute, transmit, and adapt the work for non-commercial purposes, under the following conditions: Attribution: please cite the work as follows: <desired citation, which includes link/DOI>. Translations: If you create a translation of this work, please add the following disclaimer along with the attribution: This translation was not created by the International Telecommunication Union (ITU) and should not be considered an official ITU translation or publication. ITU shall not be liable for any content or error in this translation. Adaptations: If you create an adaptation of this work, please add the following disclaimer along with the attribution: This is an adaptation of an original work by the International Telecommunication Union (ITU). Views and opinions expressed in the adaptation are the sole responsibility of the author or authors of the adaptation and are not endorsed by ITU. For more information, please visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/>